

Araştırma Makalesi / Research Article

ULUSLARARASI İLİŞKİLER VE ULUSLARARASI HUKUK PERPEKTİFİNDEN ŞEHİRLERİN ARTAN ÖNEMİ

Mehmet Erkan KILLIOĞLU¹

Öz

Şehirler, son yıllarda, uluslararası siyasi alanda her geçen gün daha fazla ön plana çıkmaktadır. Küreselleşme sürecinin de yardımıyla, geleneksel Westphalia uluslararası sistemi ve ulus devletinin dünya siyasetindeki yeri sorgulanır hale gelmiştir. Bu durumun sonucunda sivil toplum örgütleri, çokuluslu şirketler, uluslararası örgütler ve organizasyonlar gibi siyasi yapılar da uluslararası sisteme katılmaya ve kendilerinin uluslararası aktör olarak kabulü için çalışmaktadırlar. Bu sayılan yapılara göre daha fazla bürokratik ve idari yapılanması ve kurumları olan şehirler de uluslararası aktör olarak kabul görmek için girişimlerde bulunmaktadır. Ancak bu noktada, şehirlerin uluslararası hukuk tarafından süje olarak kabul edilmemesi ciddi bir sorun olarak ortaya çıkmaktadır ve şehirler bu durumun üstesinden gelebilmek için girişimlerde bulunmaktadır. Bu çalışmanın ana amacı da şehirlerin, özellikle küreselleşme süreci ile hızlanan değişimini analiz etmektir. Bu kapsamda çalışmayı ortaya çıkarırken tanımlayıcı ve kronolojik bir yöntem kullanılmıştır ancak çalışmanın kapsamı 1990'lı yıllar ve takip eden dönemle sınırlanılmaya çalışılmıştır. Çalışmadan elde edilen sonuç uluslararası sistemin yeni paradigmlar sebebiyle bir değişim ve dönüşüm içerisinde olduğudur. Bu değişim sisteme yeni aktörlerin dâhil olmasını dayatmaktadır. Şehirler de bu yeni aktörlerden biridir.

Anahtar Kelimeler: : Mega Şehir, Küresel Şehirler, Uluslararası Hukuk, Küreselleşme, Uluslararası Sistem.

JEL Kodları: F50, F6, F68.

THE GROWING IMPORTANCE OF CITIES FORM THE PERSPECTIVES OF INTERNATIONAL RELATIONS AND INTERNATIONAL LAW

Abstract

Cities become more and more popular in the international politics in recent years. With the help of the globalization process, the Westphalian international system and the position of the nation-state in world politics have become problematic. As a result of this situation, political structures such NGO's, multinational companies, international organizations also try to confirm their international actor's status. Cities with more bureaucratic and administrative structures and institutions compared to these structures mentioned above, are also attempting to be accepted as international actors. However, the fact that cities are not accepted as subjects by international law emerges as a serious problem and cities take initiatives to overcome this situation. The main purpose of this study is to analyze the change of cities, especially accelerated by the Globalization process. In this context, a descriptive and chronological method was used while revealing the study. A chronological method was used in the study, but the scope of the study was tried to be limited to the 1990s and the following period. The result obtained from the study is that the international system is in the transformation process due to new paradigms. This change imposes the inclusion of new actors in the system.

Keywords: Mega Cities, Global Cities, International Law, Globalization, International Relations System.

JEL Codes: F50, F6, F68.

¹ Dr., Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, mehmeterk@comu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-3146-2609.

Başvuru Tarihi (Received): 15.11.2021 **Kabul Tarihi** (Accepted): 04.04.2022

Giriş

Şehirler her zaman siyasi, sosyal, kültürel ve organizasyonel gelişmelerin merkezi olmuştur. Bu yüzden de şehirler dünya tarihinde, insanlar yerleşik hayata geçtikten sonra ortaya çıkan önemli ve yenilikçi yapılardan biridir. Yine şehirler sayesinde ekonomideki iş bölümü daha mümkün ve uygulanabilir hale gelmiştir. İş bölümü ekonomide verimliliği arttırmış, bu da iktisadi gelişmeye katkıda bulunmuştur. Şehirlerin gelişmesi ulaşımın gelişmesini de beraberinde getirmiştir. Bu noktada dünya genelinde hızlı bir şekilde artan şehirleşme mevcut yerel ve küresel boyuttaki güç merkezlerinin de yerinin değişmesini beraberinde getirmekte ve Uluslararası İlişkiler (Uİ) disiplini için bir dizi ciddi tehdidi de ortaya çıkmasına sebep olmaktadır (Kangas, 2017: 531). Özellikle 20. Yüzyılda uluslararası ilişkiler geleneğine hâkim olan teorik yaklaşımlar aktör olarak sadece üniter ulus devletleri tanımaktadır. Bu sistemde devletler uluslararası seviyede faaliyet gösterme imkânı ve potansiyeli olan tek aktör olarak kabul edilmiştir (Morgenthau, 1949; Waltz, 1979).² Ancak ulus devletler arasında artan partizanlık, uluslararası karar alma sürecinde süregiden demokrasi açığı, siyasetçilere olan güvenin azalması bir de devletler ve hükümetlerin küresel sorunlara çözüm bulmada yetersiz kalması ile birleşince, uluslararası kamuoyunun dikkati yeni bir yeni bir aktör olan şehirlere yoğunlaşmıştır. (Swiney, 2020: 227). Şehirler, devlet merkezli uluslararası sistemdeki tek ve yeni devlet dışı aktör değildir. Uluslararası siyaset sahnesine çıkan şehirler, diğer devlet dışı aktörlerin oluşturduğu gruba katılmıştır. Bu gruptaki mevcut aktörler; sivil toplum kuruluşları (STK), çokuluslu şirketler, bölgesel koalisyonlar, çıkar grupları gibi yapılardır (Slaughter, 2004: 283-284). Şehirlerin bu grupta yer alan diğer aktörlerden en belirgin farkı ise idari ve bürokratik bir yapılarının olmasıdır (Swiney, 2020: 230).

Çalışmadan alana yapılması beklenen akademik katkı; uluslararası siyasi sisteme özellikle küreselleşme süreci ile daha fazla dâhil olan devlet dışı aktörlerden birisi olan şehirlere, şehirlerin bu sistemde kabul edilmiş bir aktör olarak bulunabilmeleri için meşruiyet kazanma çabalarına, bu süreçte karşılırlarına çıkan siyasi ve hukuki engelleri ortaya koymaktır. Şehirlerin bu kısıtları ve engelleri aşmaları durumunda sisteme yapabilecekleri katkı konusundaki görüşlere de çalışmada yer verilmiştir. Çalışma ortaya çıkarken tanımlayıcı ve bilgilendirici bir yöntem tercih edilmiştir çünkü konuya ilgi duyan okuyucunun konu ve temel tartışmalar hakkında bilgi sahibi olması bu konunun tartışmaya açılmasında olmazsa olmaz bir durum olarak görülmüştür. Literatür incelemesinde bu konuda çalışmış uzmanların çalışmaları taranmış ve konunun ana çatısı oluşturulmuştur.

Şehirlerin uluslararası sistemdeki rolü konusuna odaklanan bu çalışmada bu girizgâhtan sonra şehirlerin uluslararası sistemde uluslararası hukuka göre statüleri (özellikle de insan hakları ve çevre konularında), kendi istihbarat imkânlarını geliştirme çabaları ve tanıtım ofisleri açmaları gibi uluslararası ortama daha fazla entegre olabilmeye çabaları incelenecektir. Takip eden Üçüncü kısımda uluslararası hukukta şehirlerin durumunun açıklandığı kısım olacaktır. Şehirler, milletlerarası/uluslararası hukukun konusu mudur? Devlet dışı aktörlerden daha mı güçlü ve etkilidirler? Böyle bir konumları mı olmalı, yoksa daha fazla özerklikle mi ödüllendirilmelidirler? Bu bölümde cevaplanmaya çalışılacak sorulardır. Beşinci bölüm ise tüm bulguların incelendiği ve kritik edildiği sonuç bölümüdür.

1. Uluslararası Sistem ve Şehirler

Uluslararası ilişkilerin güncel yorumlarında şehirler de küresel siyaset düzleminde faaliyet gösteren analiz nesnesi olarak kabul edilmeye başlanmıştır (Curtis, 2016b: 457). Ortaya çıkan bu

---

² B. Jessop, devleti bir coğrafi alanda, siyasal bir topluluk namına bireyler üzerinde bağlayıcılığı olan kuralları tanımlayan ve uygulayan toplumla entegre kurum ve kuruluşlardan oluşan bir örgütlenme olarak tanımlar (Jessop, 2013: 80).

yeni durum sonucunda uluslararası ilişkiler alanında çalışan uzmanlar şehirlerin dünya siyasetindeki artan önemi sebebiyle yeni bir ontolojik ve epistemolojik yaklaşım geliştirmeye

mecbur kalmıştır (Kangas, 2017, 533). Bu amaçla yapılan uluslararası ilişkiler araştırmaları, şehirlerin büyüüp gelişmesi ve bunun sonucunda yerel ve uluslararası siyasette etkilerinin ve erişimlerinin artmasının modern uluslararası sistem ve yapının kurucu felsefesi ve mantığında ciddi bir değişimi dayattığı iddiasındadırlar (Kangas, 2017: 532). Çünkü hâlihazırda şehirler dünya nüfusunun yarısından fazlasına ev sahipliği yapmaktadır. Bu oranın 2050 yılında 2/3 olacağı öngörülmektedir (Swiney, 2020: 231).

Şehir Sosyolojisi ve Siyasi Coğrafya alanlarında Küresel Şehir konsepti konunun uzmanları tarafından 50 yıla yakın bir süredir çalışılıyor olmasına rağmen, uluslararası ilişkiler alanı bu konu ile ilgilenmede ağır kalmıştır (Curtis, 2011: 1923). Çünkü Uİ teorisyenleri küresel bir şehrin ortaya çıkmasının muhtemel etkilerini Immanuel Wallerstein'in Dünya Sistemleri Teorisi perspektifinden değerlendirmeye alışmıştır (Curtis, 2011: 1924; Wallerstein, 1974). Bu durumun sonucunda uluslararası sistemde yaşanan değişimlere adaptasyon kapsamında Küresel Şehirler adı verilen yeni bir konsept ortaya çıkmıştır.³ Bu değişimle irtibatlı olarak küresel şehirlerin yükselişi, uluslararası şehir bölgeleri ve parçalı şehir alanlarının küresel ağı, ulus devletlerden oluşan bir dünyayı incelemeye alışkın olan bilim disiplinine yeni inceleme konuları çıkarmaktadır. Bu hali ile Küresel Şehirler, modern ulus devletinin ve uluslararası sistemin fikri temellerine ciddi bir tehdit haline gelmektedir (Curtis, 2011: 1923). Bu tehdit sebebiyle devlet merkezli uluslararası sistemin önemini kaybetmeye başladığı ve şehirlerin dünyayı ve uluslararası sistemi değiştirebileceğini iddia eden yorumlar güçlenmiştir (Barber, 2013: 5).

Ulusal hükümetler uluslararası düzeyde ilerlemeci politikalara geçiş yapmaya istekli veya muktedir olamayabilir. Ancak iklim değişikliği, küresel ısınma, artan ekonomik ve sosyal eşitsizlik, küresel enerji krizi, salgın hastalıklar, demokrasi açığı ve artan radikalizm ve terör olayları sebebiyle şehirler, bu sorunları çözmek adına kendi başlarına veya ulusal ve diğer ülke yönetimleri ile birlikte harekete geçmektedir. Bu sayede şehirler sadece ulusal düzeyde değil, uluslararası alanda da etkilerini arttırmaktadır. Bu durumda alışılmış, geleneksel dünya siyaseti ve uluslararası hukuku değişime ve adaptasyona zorlamaktadır (Swiney, 2020: 228).

Şehirlerin, küreselleşme sürecine adaptasyonu sonucunda ortaya çıkan Küresel Şehirler veya Mega Şehirler, bu noktada büyük miktarda zenginlikle ekonomik ve siyasi, kültürel gücün yoğunlaştığı noktalardır. Bu türden şehirler, bağlı buldukları ülkeleri ve milli hükümetlerinden sınırlı ve farklı derecelerde olsa da gerçek bir otonomiye tecrübe edebilen ve oldukça faal küresel ağlarda da yer alan yerleşimler olarak tarif edilmektedir (Auby, 2011: 205). Bu noktada Küresel Şehirler adı verilen bu yeni şehirlerin dünya siyasetinde ve uluslararası ilişkiler alanında rol almaya istekli, yeni aktörler olduğu ifade edilmektedir (Acuto, 2010: 425-448; 2013; Kangas, 2017: 534-535). Bu düşüncüyü Bouteligier de desteklemektedir. Ona göre şehirler, uluslararası ilişkilere sahip oldukları ağlar sayesinde aktif olarak katılmaktadır (Bouteligier, 2013: 45). Üzerinde bu kadar spekülasyon yapılan Küresel Şehirler nosyonunun ortaya çıkması 20. yüzyılın ilk çeyreğine kadar geri gitmektedir (Kangas, 2017: 538). Ancak tarihi arka plan göz önüne alınacak olursa şehirler, Ulus Devletlerden daha eskidir, onlardan önce de dünya siyaset sahnesinde mevcuttur. Ulus Devletler, şehirlere kıyasla henüz kendilerini tam olarak ispatlayamamış genç yapılardır (Burdett ve Sudjic, 2007: 6).

20. yüzyıla tekrar dünya siyasetinde etkin olmaya çalışan şehirleri tarif etmek için kullanılan Küresel Şehir tanımını ilk kez kullanan Chicago Okulu sosyologları şehirleri kendine özgü sosyal

³ Dünya Sistemleri Analizi'nin ana motivasyonu, sosyal bilimlerin farklı disiplinleri arasındaki ayrışmaya yönelik bir eleştiri olmasıdır. Buna ek olarak olayların tarihselleştirilmesine de önem verilmektedir ve tüm aktörler bu sürecin bir ürünüdür. Şehirler de bu aktörlerden biridir. (Kozal, 2020: 103-104).

yapılar olarak tanımlamıştır. Bu kapsamda Louis Wirth 1938 yılında dünyanın şehirleşmesi iddiasını ortaya atmıştır. Wirth, şehirlerin ekonomik, siyasi ve kültürel hayatın üretim ve kontrol merkezleri olduğunu iddia etmiştir. Şehirler özgün ve benzersizdir çünkü sadece idari veya maddi mekanizmalardan oluşmamaktadırlar (Kangas, 2017: 538; Wirth, 1938: 1-2). Louis Wirth'ten 30 yıl kadar sonra, Peter Hall da, 1966 yılında yayınladığı "World Cities" adlı çalışmasında belli başlı şehirleri insan hareketliliği, siyasi güç, kültür ve yetenek merkezi olarak öne çıkarmayı ve örnek olarak sunmayı savunmuştur (Kangas, 2017: 538; Hall, 1966).⁴

Dünya Sistemleri Teorisi'ni Giovanni Arrighi ve Immanuel Wallerstein geliştirmiştir. Bu teorisyenler devlet merkezli ve milliyetçi ağırlıklı teorileri eleştirmiş ve Kapitalizm'in daha küresel ve tarihselci bir yorumunu savunmuşlardır. Bu iki düşünür Friedmann'ı etkilemiş ve onun Dünya şehri hipotezinin şekillenmesinde etkili olmuştur. Friedmann bu sayede şehir ile ilgili çalışmalara küresel bir zemin hazırlamıştır. Friedmann'ın teorisi, adından da anlaşıldığı üzere, şehirlere büyük bir önem atfetmiştir. Çünkü bu kavramsallaştırmada dünya şehri üretim ve pazar organizasyonunun merkezidir (Friedmann ve Wolf, 2006: 57 ve 65).

Şehirler, İkinci Dünya Savaşı sonrasında kurulan uluslararası siyasi ve hukuki sistemde yok sayılmıştır (Blank, 2006: 892; Pugh vd., 2001: 248). Bu yüzden BM Bildirgesi'nde "devlet" veya "millet" tabiri 40 defa kullanılırken, "şehir" kelimesi bir kere bile geçmemiştir (Swiney, 2020: 233-234). Geleneksel uluslararası hukuk kaynaklarında şehirlerle ilgili atıflar yoktur. Çünkü yasal statüleri yoktur (Swiney, 2020: 233). Bu yüzden şehirler anlaşma akdedemezler veya uluslararası hukuk kuralları tespit sürecine müdahil olamazlar (Bodansky, 1995: 667, 670). Kendilerini bir aktör ve tüzel bir kişi olarak kabul etmeyen bir sistem içinde çalışmaya mecbur bırakılmışlardır. Bu durumun tek olumlu tarafı uluslararası hukuk kurallarını ihlal etmeleri durumunda bu ihlalden sorumlu tutul(a)mamalarıdır (Swiney, 2020: 234).

Resmi veya gayri resmi olarak şehirlerin, uluslararası sistemde söz hakkı yoktur. Bu yüzden şehirler, özerk veya bağımsız olarak hareket edebilen aktörler haline gelebilmek için alternatifler geliştirme yoluna gitmiştir (Swiney, 2020: 228-229). Bu amaçla geliştirilen stratejileri şu şekilde sıralayabiliriz:

- Büyük ağlar kurmak için bir araya gelmek,
- Ulusal ve uluslararası bağlantıları, mali ve siyasi durumu iyi olan saygın uluslararası kuruluşlarla işbirliğine gitmek (Porras, 2009: 537),
- BM'nin çok taraflı faaliyetlerine katılım sağlamak,
- Uluslararası hukuk kurallarını özellikle insan hakları ve çevre konusunda zorlamak,
- Uluslararası hukukla rekabet edebilmek için ilke kararları, deklarasyon ve taahhütlerin kabulü (Frug ve Barron, 2006: 59).

1970'li yıllardan başlayarak dünya üzerindeki pek çok şehrin kentsel dokusu değişime uğramıştır. Bunun sonucunda bir dizi farklılaşmış şehir formasyonları ortaya çıkmıştır (Sassen, 1991: 5). Bu nosyonun teori haline gelmesi ise 1980'li yıllarda olmuştur. Bu yeni teori dünya sistemleri ve karşılıklı bağımlılık teorilerinin birleşimidir. En önemli teorisyenlerinden biri de John Friedmann'dır. Friedmann, konu ile ilgili düşüncelerini 1986 yılında kaleme aldığı "The World City Hypothesis" adlı makalesinde açıklamaya çalışmıştır (Friedmann, 1986: 69-83; Knox, 1996: 124-126; Simon, 1996: 132-155).

Şehirlerle ilgili teoriler 1990'lı yıllarda sanayi sonrası toplum, enformasyonel kapitalizm ve küreselleşme tartışmaları ile yakın bir işbirliğine gitmiştir. Bu dönemde öne çıkan isimler ise

---

⁴ "Peter Hall'ın 1966 tarihli The World Cities adlı çalışması, şehirlerin küresel sermaye ve kültürel üretim noktası olması sürecinin açıklanmasında hareket noktası olmuştur" (Acuto, 2010: 2956).

Manuel Castells, Saskie Sassen ve Peter Taylor'dur (Curtis, 2011: 1925). Bu sayılan isimlerin hepsinin ortak özelliği kapitalizme ve değişen dünya ekonomisine eleştirel yaklaşımları ve sorgulama içinde olmalarıdır. Bugün anladığımız anlamdaki “Küresel Şehirler” tabirini literatüre kazandıran isim ise Saskie Sassen olmuştur. Sassen, aynı adlı eseri ile küresel şehir tabirini daha yaygın kullanılabilir bir hale getirmiştir. 1991 yılında yayınlanan eserinde Sassen, Küresel Şehir ismini verdiği kozmopolit şehirlerin ekonomik küreselleşme için gereken altyapının bir parçası olduğunu ifade etmiştir (Kangas, 2017: 539; Curtis, 2011: 1929; Sassen, 1991: 1-7). Bu yüzden her geçen gün önem kazanan bu sosyal yapılar hakkında bir indeks oluşturulması düşüncesi ortaya atılmıştır. Bu düşünce 1998 yılında University of Loughborough bünyesinde yer alan “Globalization and World Cities (GAWC)” tarafından hazırlanmış ve bir rapor olarak uluslararası kamuoyunun dikkatine sunulmuştur (Kangas, 2017: 541; Hartley, Patts ve McDonald, 2012: 33).

Özellikle 1990'lı yıllardan itibaren artan bir şekilde ilgi odağı haline gelen küresel şehirler, küresel ekonomik ve siyasi çevreyi etkilemekte, küresel, bölgesel milli sermaye ve ticaret akımlarını organize edip, düzenlemekte, stratejik yönetim için imkânlar sunmakta ve diğer uluslararası tüzel kişilerle ilişkilerini geliştirmektedir (Acuto, 2010: 430). Şehirlerin uluslararası sistemdeki güçlenen konumu, uluslararası sistemde modern devletin artık tek ve hâkim aktör olmadığının da bir göstergesidir (Kangas, 2017: 535).

Birleşmiş Milletler'in 9 Haziran 2001 tarihli genel görüşmesinde kabul edilen S25.2 “Declaration on Cities and Other Human Settlements in the New Millenium” başlıklı Genel Kurul kararında da ifade edildiği üzere şehirler ve kasabalar gibi diğer yerleşimler, kırsal bölge yerleşimlerinin gelişmesine katkıda bulunan merkezler olarak tanımlanmaktadır. Yine şehirler ve kasabalar Küreselleşme sürecinin faydalarını azamileştirme ve olumsuz etkilerini kontrol edebilme potansiyelini bünyesinde barındırmaktadır. Bu halleriyle de küresel sorunların çözümünde öncü rol oynama iddiasındadırlar.⁵ İyi yönetilen şehirler, bu noktada yeni iş fırsatları ve istihdam yaratma fırsatı ve kabiliyeti olan ekonomik ortamlara ev sahipliği yapabilen, mal ve hizmetlerin üretim ve dağıtımını için gereken çeşitliliği de sunabilecek alanlar olarak kabul edilmektedir (UN Declaration on Cities and Other Human Settlements in the New Millenium, madde 2 ve 17). Diğer taraftan devletler dünyanın tamamını ilgilendiren ekonomik küreselleşme ve iklim değişimi gibi sorunlarla mücadele edebilmek için yeterince güçlü değildir. Bu türden, tek bir noktadan kaynaklanmayan sorunlar için hiçbir devlet tek başına mücadele edip, sorunu çözüme kavuşturamaz. Ancak bu türden durumlarda devletler kadar güçlü ve büyük olmamalarına rağmen şehirler ve onların ağları daha hazırlıklıdır ve daha iyi performans sergilemektedir.⁶ Devlet büyüklüğünde olmamak şehirlere organizasyon ve aksiyon alma noktalarında esneklik, daha hızlı harekete geçip, daha çabuk adapte olma imkânı sağlamaktadır. Sorunun bölgesel kaynağına da bu noktada daha hızlı inebilmektedirler. Şehirler bahsi geçen sorunların çözümü için gereken entelektüel, ekonomik ve kültürel kaynaklara da sahip olabilmektedir. Bu noktada küreselleşme çağının büyük şehirleri devlet içinde devlet gibidir. Devletlerin küçük boyutlu kopyaları haline gelen şehirler, klasik bir devlet yapılanmasının sahip olduğu tüm idari ve bürokratik yapının neredeyse tamamına sahiptir. Bu durumun istisnası, egemenlik, meşru güç ve şiddet kullanma konusundaki devletin tekelidir. Küreselleşme sonucunda hayatın tüm alanlarda yaşanan değişimler yüzünden Westphalia'nın ulus devleti ve uluslararası sistemi de değişmekte, ulus devlet, küresel aktörler arasındaki baskın ve hâkim konumunu kaybetmektedir (Waltz, 1954; Basu, 2012; D'anieri, 2016). Bu noktada Ulus Devlet yeni aktörlerin de yer almaya başladığı uluslararası siyaset arenasındaki pek çok sıradan ve olağan aktörden biri haline gelmektedir. Küreselleşme sürecinin destekçileri açısından egemenlik fikrinin sorgulanmaya başlanması ve resmi, özel ve bireysel yeni birlik ve ağların ortaya çıkması uluslararası ilişkilerdeki etkili ve gerçek bir değişimin

⁵ “Şehirler ve diğer devlet dışı aktörler küresel sorunlarla mücadelede her geçen gün artan bir şekilde muhatap alınmakta ve kabul görmektedir” (Hagstrom, 2019, s. 16).

⁶ “Küresel şehirler, şehir ağları kurup, organize edebilen şehirler olarak tanımlanmaktadır” (Acuto, 2010: 438).

sinyalidir. Yine devletin değişen doğası küresel bir sivil toplumun ortaya çıkışı açısından olumlu bir gelişme olarak görülmektedir. Çünkü ortaya çıkacak olan bu yeni sistemde birey hemen her şeyin en önemli ve birinci elden muhatabıdır. Konuya aktif katılım sağlayıp, destek olacak gibi durmaktadır (French, 2004: 61-62).

Küreselleşme sürecinin önemli isimlerinden birisi ve daha önce de ismi geçen Castells ve Sassen ve Taylor'dan farklı bir vizyona sahip, neoliberal düzenin teorisyenlerinden ve destekçilerinden olan Francis Fukuyama ise günümüzde zayıf ve yozlaşmış hale gelen devlet ve bürokrasi mekanizmasının bir anda yok olmasının beklemenin doğru olmayacağını, bu yapının sistemdeki hâkim aktörlerden biri olarak var olmaya devam edeceğini ifade etmiştir. Bunun da yeni gelişen sosyal aktörler ve grupların sistemde artan rolü ve katkısının sonucu olduğunu, küreselleşmenin insanlar, mal ve hizmetlerin serbest dolaşımındaki engelleri kaldırarak bu süreci desteklediğini iddia etmektedir. Ayrıca serbest dolaşım imkânından sadece bireyler faydalanmamakta, suç örgütleri, uluslararası terör, insan, uyuşturucu madde kaçakçılığı gibi tehlikeli ve zararlı girişimlerin de rahat hareket etmesi için gereken ortam ortaya çıkmaktadır. Bu yüzden Küreselleşme taraftarlarının tüm iddialı söylemlerine rağmen, devletlerin uluslararası sistemden bir anda silineceğini beklemek gerçekçi değildir. Ancak zamanla ve kademeli olarak hâkim konumunu kaybetmesi beklenebilir. Ancak devletin ulusal ve uluslararası düzeydeki hâkim rolündeki değişime rağmen devlet kurumu tamamen demode hale gelmeyecek ve kısa vadede yok olmayacaktır (Nowrot, 1998-1999: 644).

Devletler sadece iç politikada değil uluslararası ortamda da eş zamanlı olarak var olmaktadır. Devletler şu ana kadar yerine getirdikleri tüm sosyal beklentilerden, gelişme ve sosyal hayatın değişik bölümlerinin uluslararası hale gelmesi sebebiyle vazgeçmek zorunda kalmışlardır. Küreselleşme süreci dikkate alındığında her tarihi dönemin devletlerin var oluş şeklini etkilediğini unutmamak gerekmektedir. Fakat sürekli olarak vurgulanan bu değişim süreci sadece Küreselleşme ile ortaya çıkmamıştır. Şehir birliklerinin tarihi Antik Çağ'a kadar geri gitmektedir (Vaz ve Reis, 2017-2018: 20). Antik Çağ'da elbette ki modern anlamda bir devlet ve ulustan bahsetme imkânı yoktur ve anlamlı da değildir. Ancak şu an var olan sosyal ve siyasal yapıların da sonsuza kadar var olacağını da bekleyemeyiz (Szapak, 2016: 56). Onlar da tüm diğer yapılar gibi değişime tabidirler. Bu yüzden mevcut uluslararası sisteme yönelen tehditler, dolayısıyla da Ulus Devlet'i de etkileyen tehditler dağınık ama birbiri ile bağlantılıdır. 2017 yılında World Economic Forum'da bu riskler şu başlıklar altında toplanmıştır. Bu riskler; jeopolitik, sosyal, ekonomik, çevresel ve teknolojik risklerdir.

Bu sayılanlardan jeopolitik risklerin kapsamına yerel ve bölgesel yönetimlerin işlevini kaybetmesi ve çökmesi-yozlaşması, ulusal yönetim birimlerinin bozulması, kitle imha silahlarının yayılması, terör saldırıları, devletlerarası ve devletin kendi içindeki çatışmalar vb. dâhil edilmiştir. Sosyal riskler olarak büyük kapsamlı göçler, su ve gıda krizi, kronik sosyal istikrarsızlık, salgın hastalıklar ve şehir planlamasının başarısız olması öne çıkmaktadır. Ekonomik riskler ise enerji fiyatları ve artan maliyetleri, yasadışı ticaret, işsizlik, mali ve ekonomik krizler, deflasyon, kritik altyapının yetersizliği, mali mekanizma ve kurumların başarısız olmasıdır. Çevresel riskler olarak da doğal afetler, bio çeşitliliğin kaybı, ekosistemin çökmesi, aşırı hava olayları, iklim değişiminin etkilerini azaltmada başarısızlık, insan kaynaklı doğal afetler ön plana çıkmaktadır. Teknolojik riskler kapsamında ise siber saldırı, teknolojik ilerlemenin olumsuz etkileri, kritik önemdeki enformasyon altyapısının çökmesi, bilgi hırsızlığı ve sahtekârlık olayları bulunmaktadır. Bu geniş kapsamlı tehditler Westphalia sistemi ulus devletinin gücünün ve yeteneklerinin ötesine geçmektedir. Jeopolitik riskler konusunda bazı araştırmacılar sadece şehirlerin yeni tehditlerle başa çıkabileceği iddiasındadır. Çünkü bu tehditlerin (işsizlik, sosyal ayrımcılık, fuhuş, terör olayları, organize suç ve uyuşturucu ticareti vb.) büyük kısmının kaynağı şehirlerin kendisidir. (Vaz ve Reis, 2017-2018: 20).

Küreselleşme süreci ile devlet dışı aktörlerden ulus devlete yöneltilen tehditler bazı alanlarda oldukça etkili olmaktadır ama bunlar dahi çoğunlukla toplumun bir kısmını veya spesifik bir çıkar alanını ilgilendirdiği için etkisi sınırlı kalmaktadır. Küreselleşme daha evrensel bir hal alıp tüm sosyal, siyasal veya kültürel alanları kontrol eder hale gelmemiştir. Bu yüzden devletler hala uluslararası sistemdeki hâkim ve baskın aktörlerdir (Sassen, 2001; Hagstrom, 2019: 4). Burada gözden kaçan nokta ise devletlerin kendilerini zamana ve değişen şartlara göre adapte edebilen, kendisini dönüştürebilen aktörler olduğudur. Yani devlet mekanizması hiçbir şey yapmadan yok olmayı beklemeyecektir. Bunun yerine adaptasyon ve dönüşüm gücü ve kapasitesini etkili bir şekilde kullanmaya gayret edecektir. Örnekle açıklamak gerekirse; çoğu devlet yeni küresel pazarlar ve serbest piyasa ekonomisine adapte olmak için sağlık ve iletişim gibi sektörlerdeki devlet tekeline vazgeçmeyi ve bu sektörleri özelleştirmeyi kabul etmiştir. Ancak tüm bunların da en son yaşanan küresel Covid-19 salgını ve sonrasında sorgulanacağı açıktır. Yine bu kapsamda devletler finansal kaynakların serbest hareketinin önündeki engellerin kaldırılması için düzenlemeler yapılmıştır (Szapak, 2016: 57).

Küreselleşme sürecine rağmen devletin ulusal ve askeri güvenlik gibi geleneksel fonksiyonları zayıflamak yerine daha da güçlenmiştir. Bu durum özellikle 11 Eylül saldırılarından sonra daha belirgin bir hal almıştır. Uluslararası terörizm korkusu yüzünden ülkeler sınır kontrollerini sıkılaştırma yoluna gitmiş, bu kapsamda bankacılık sektörü ile ilgili gizlilik hakları yeniden düzenlenmiş, iletişimin yasal olarak dinlenmesi faaliyetleri artmış ve ülkelerin güvenlik ve istihbarat örgütleri arasındaki işbirlikleri de yaygınlaşmıştır (Szapak, 2016: 57). Bu noktada şehirlerin rolü daha fazla bilinir, ekonomik, teknolojik, sosyal değer ve önem açısından sınıflandırılır hale gelmiştir. Ancak yine de şehirler, 2006 yılına kadar uluslararası düzeyde faaliyet gösterebilecek tüzel kişiler olarak kabul edilmemişlerdir (Frug ve Barron, 2006: 1-63; Blank, 2006: 868-931). Ancak 2007 yılında önemli bir değişim yaşanmış, dünya üzerindeki şehirli nüfus ilk defa kırsal bölgelerde yaşayan nüfusu geçmiştir (Van der Pluijm ve Melissen, 2007: 6). Bu da şehirlerin öneminin daha artmasına sebep olmuştur.

Şehirlerin uluslararası ilişkiler ve diplomasideki artan rolüne Rogier Van der Pluijm'in ve Jan Melissen'in 2007 yılında yaptığı çalışması ile dikkat çekilmiştir (2007: 11). Bu algı artık değişmektedir ancak yine de şehirler konusunda daha fazla bilgi birikimi temini için çalışmaya ihtiyaç vardır. Bu araştırmalar kapsamına güvenlik konusu da dâhil edilmeli ve kapsamı ulusal güvenlikle sınırlı olmamalı, konu uluslararası, sosyal, çevre ve insan güvenliği açılarından da incelemeye açılmalıdır. Bu noktada John Friedmann'ın dünya şehri kavramı ve bu kavramla ilgili açıklamaları şehirlerin değişen uluslararası sistemdeki rolünü açıklamada uygun bir fikri zemin sağlamaktadır.

2. Uluslararası Hukuk ve Şehirler

Uluslararası Hukuk ve Uluslararası İlişkiler literatüründe şehirlere ilişkin yasal metinler ve düzenlemeler oldukça sınırlıdır. Ancak devletlerin şehirlerden oluştuğu noktası dikkate alındığında Uluslararası Hukuk'un şehirler ve onlardan gelen etkiler ve tehditleri de dikkate alması gerekmektedir. Uluslararası Hukuk'ta ilgili odağı çoğunlukla devlet müessesesi olmakla birlikte, Küreselleşme olgusu ile başlayan yeni süreç sonrasında şehirlerin de dikkate alınması bir zaruret halini almaktadır. Ancak bu konuda iki farklı yaklaşım bulunmaktadır ve bu iki görüş rekabet halindedir. Bu görüşlerden ilki şehirleri egemen devletten ayrı ve bağımsız bir tüzel kişilik olarak değerlendirme eğilimindedir ve şehirleri uluslararası toplumun doğrudan muhatabı olarak görmektedir. Egemen devleti aradan çıkararak bu görüş ulus devlet tarafında ciddi riskleri beraberinde getirmektedir. İkinci görüş ise şehirleri bütünü ayrılmaz bir parçası olarak görmektedir. Ulus devletin klasik egemenlik anlayışı ile de uyuşan bu görüşe göre şehirlere ayrı bir yasal statü tanınmasına gerek yoktur (Frug ve Barron, 2006: 13).

Uluslararası Hukuk'un şehirleri bir tüzel varlık olarak muhatap aldığı uygulamaların nadir örneklerinden birisi şu an Polonya sınırları içerisinde kalan ve Birinci Dünya Savaşı sonrasında oluşturulan Danzig (Gdansk) Serbest Şehri (Clark, 1997: 59-276; Clark, 2017: 24-37; Kimmich, 1968), diğeri ise Tangiers (Tanca) Uluslararası Şehri'dir (Stein, 2011: 985-1011; Fenwick, 1929: 140-143). Demir Perde döneminde ismi Gdansk olarak değiştirilecek olan Danzig, Polonyalı sendikacı Lech Walessa'nın Dayanışma (*Solidarność*) Sendikası'nın da merkezi olacaktır. İkinci Dünya Savaşı öncesinde serbest şehir olan Danzig, Milletler Cemiyeti'nin, Tangiers ise farklı devletlerden oluşan çok uluslu bir komisyonun idaresinde olmuştur. Bu noktada önemli olan ise her iki şehrin de ayrı tüzel kişiliği olan tam bağımsız ve ayrı bir aktör olmamalarıdır (Blank, 2006: 886).

Tangiers'in uluslararası şehir olarak adlandırılmasının ardında yatan sebep, keza Danzig'in serbest şehir olarak ilanı, Tangiers'in Fas'tan, Danzig'in ise Polonya'dan ayrı olduğu hususunu vurgulamaktır (Frug ve Barron, 2006: 14). Her iki şehir de bir devlete bağlı değildiler. Bu idari fonksiyon uluslararası topluma ve onun temsilcisi olan kurumlara devredilmiştir. Ancak bu şehirlerin tüzel kişilikler olarak tanımlanmasına izin vermekle Uluslararası Hukuk, devletler ve şehirler arasında kendi iç hukuklarından kaynaklanan yönetim hiyerarşisinde bozucu bir hak iddiasında bulunmamaktadır. Aksine o dönemde uluslararası hukuk vasıtasıyla devletler arasında ortaya çıkan toprak anlaşmazlıklarını çözebilmek adına, ihtilafli olan bölgeyi doğrudan uluslararası toplumun kayyumluğuna bırakılması önerilmektedir. Bu sebeple bu türden örnekler, beklenenin aksine şehirlerin uluslararası hukuktaki görünürliğini azaltmıştır.

Son yıllarda şehirlerin devletlerden artan bir şekilde özerk olmaları için destek verilmeye çalışılmaktadır. Bunun sonucunda şehirler de uluslararası arenada faal aktörler olarak varlık göstermeye çalışmaktadırlar. Bunun için takip edilen stratejilerden biri de "*United Cities and Local Governments*" (UCLG)⁷ gibi uluslararası niteliği olan sivil toplum kuruluşlarının (STK) kurulması olmuştur. Bu stratejinin ana amacı ise şehirlerin uluslararası ilişkilerde daha görünür hale gelmesini sağlamaktır (Porras, 2008: 538-539). Şehirler uluslararası düzlemde daha faal hale geldikçe diğer şehirlerle kurdukları bağlantılar artmaktadır. Bu durumun sonucu olarak da yeni fırsatlar ortaya çıkmaktadır. Fırsatların cazip hale getirdiği bu ağa bir süre sonra uluslararası örgütler de eklenmektedir (Nijman, 2011: 219). Bir ağ yapısına dâhil olmak şehirlerin daha fazla özerkliğe sahip olmalarını ve birbirleriyle işbirliğine gitmelerini dayatmıştır. Bu sayede bilgi ve kaynaklara daha hızlı ve doğrudan bir şekilde ulaşma imkânı ortaya çıkmıştır. Araujo'ya göre şehirlere bu imkânları sağlayan ağların temel özellikleri şunlardır:

- Üyelerin arasındaki ilişkide bir hiyerarşi yoktur,
- Küresel erişimleri vardır,
- Karar verme ve bilgi paylaşımında esneklik vardır,
- Aktörler çok taraflıdır.

- Farklı coğrafyalardan gelen ekonomik ve sosyal özellikleri olan şehirlerin de sürece dâhil edilmesi bilginin demokratikleştirmesini attırmaktadır (Vaz ve Reis, 2017-2018: 20).

Bu yüzden Bouteligier şehirleri hem stratejik yerler hem de siyasi aktörler olarak görmektedir (Bouteligier, 2013). Keza Martinez-Diez ve Woods, şehir ağının hiyerarşik olmayan, aktörler arasındaki ilişkilerin tekrarlandığı ve sürdüğü ancak hiçbir aktörün üyeler arasındaki sorunları çözme veya uzlaştırma yetkisinin olmadığı bir yapı olarak tanımlamıştır. Bu yüzden ağ yapıları sürekli etkileşim halinde kalmakta ama üyelerinin hiçbiri diğerlerine göre daha üstün bir otorite haline gelmemektedir (Martinez-Diez ve Woods, 2009: 1-2). Bunun sonucunda da uzlaşmayı sağlayacak bir üst otorite ihtiyacı yüzünden şehirlerle küresel kurumlar arasındaki ilişkiler

⁷ UCLG, bu türden uluslararası STK'lar arasında en bilinenlerinden biridir.

artmaktadır.⁸ Bunun da en güzel örneği 1992 yılında Brezilya'nın Rio de Janeiro şehrinde BM tarafından düzenlenen “Çevre ve Gelişme Konferansı” sonucunda oluşturulan “Agenda/Gündem 21” girişimidir (Nijman, 2011: 219). Gündem 21'in 28. Kısımında (*Local Authorities Initiatives in Support for Agenda 21*) değinilen birçok sorunun ve çözümlerinin yerel yönetim faaliyetlerinden kaynaklanması sebebiyle, bu amaçların gerçekleştirilmesinde yerel yönetimlerinin katılım ve işbirliklerinin belirleyici bir faktör olduğu ifade edilmektedir. Yerel yönetimler, ekonomik, sosyal ve çevresel altyapıyı kurmakta, işletmekte ve idame ettirmektedir. Ancak işlevleri bununla sınırlı değildir; bu altyapıların planlamasını da yapmakta, yerel çevre politikaları ve düzenlemeleri oluşturmakta, ulusal ve bölgesel düzeyde çevre politikalarının hayata geçirilmesine destek vermektedirler. Yönetişim halka indikçe, sürdürülebilir bir gelişme sağlamak için kamuoyu daha fazla bilgilendirilmekte, eğitilmekte ve harekete geçirilmektedir. Gerekli görülen durumlarda tepki de vermektedir (Nijman, 2011: 219).

1990'lardan beri şehirler ve uluslararası örgütler arasındaki etkileşim önce sürdürülebilir gelişme, sonra da çevre güvenliği konusunda ciddi derecede gelişmiştir (Nijman, 2011: 219-220). Örneğin BM Çevre Programı (UNEP) Local Governments for Sustainability (ICLEI) ve C40 Cities Climate Leadership Group (C40) ile işbirliği yapmıştır. BM-HABITAT, ICLEI, International Union for Conservation of Nature'ın (IUCN) artık tamamlanmış olan Countdown 2010 projesi, UNITAR (United Nations Institute for Training and Research), UNESCO, Secretariat of the Convention on Biological Diversity ve UNEP, “Global Partnership on the Cities and Biodiversity” çatısı altında bir araya gelmiş ve biyo çeşitliliğin korunması için birlikte çalışmışlardır (Nijman, 2011: 220).

Şehirlerin çevre güvenliği veya uluslararası hukuk konusunda bir araya gelmeleri ve işbirliği girişimlerine bir diğer örnek de 2010 yılında Meksika'da düzenlenen Dünya Belediye Başkanları Zirvesi verilebilir. Bu zirvede 207 şehrin belediye başkanı Global Cities Covenant on Climate-Meksika Paktı'na imza atmıştır. C40 örgütü iklim değişikliğine karşı şehirlerde karbon emisyonlarının düşürülmesi için bisiklet kullanımının özendirilmesi ve yayalaştırılmış bölgeler gibi uygulamaları teşvik ederek bu girişime destek vermeye çalışmıştır (Szpak, 2016: 60). Nijman da bu konuya dikkat çekme ihtiyacı duymuştur. Ona göre şehirler iklim değişimi konusunda sorunun kaynağıdır ama çözümün bir parçası olma imkânları da vardır (Nijman, 2011: 214). Çünkü küresel karbon (CO₂) emisyonlarının %75'inin kaynağı şehirlerdir. Ancak çözümün parçası olması noktasında şehirler, örneğin çevre kirliliğinin önlenmesi için pek çok programlar geliştirerek katkıda bulunabilir ve diğer şehirlere bu konularda işbirliklerine gidebilir (Nijman, 2011: 214). Bu noktada uygulamadan bir örnek vermek gerekirse; “The Charter of European Cities and Towns: Towards Sustainability Platform” yada diğer adıyla “Aalborg Sözleşmesi”nde⁹ şehirlerden ekolojik açıdan anlamlı bir ulaştırma sistemine (yürüyüş, bisiklet, toplu taşıma) öncelik vermesi ve bu düşünceyi temel alarak planlama faaliyetlerini yürütmesi beklenmektedir. Şehirlerin dahil oldukları bu girişimler sebebiyle devletler, geleneksel olarak kendileri tarafından yönetilen fonksiyonları ve imtiyazları kaybetmektedir. Bu geleneksel görevler arasında ülkenin savunulması ve savaş açma gibi salt güvenlikle ilgili olanları da bulunmaktadır. Ancak savaşın ve güvenlik sektörünün özelleştirilmesi yüzünden bunların da kapsamında değişiklikler ortaya çıkmıştır çünkü birçok devlet sadece kendi silahlı kuvvetlerini değil Özel Askeri Şirketleri de savunma ve güvenlik alanında artan bir şekilde kullanma yoluna gitmektedir (Cameron, 2006: 573-598). Ulusal ve

⁸ “Şehirler, sahip oldukları ağlar sayesinde çok yönlü siyasi kurumlar oluşturmuştur. Bu sayede de küresel yönetim sürecini etkileme imkânını elde etmektedirler” (Curtis, 2016a: 117).

“Acuto ve Rayner son 20 yılda gelişen şehir ağlarının kapsamı ve sürekliliği sayesinde şehirlerin, dünya siyasetinde artık pay sahibi olduklarını iddia etmektedir” (Acuto ve Rayner, 2016: 1147).

⁹ Aalborg Charter/Sözleşmesi, European Conference on Sustainable Cities and Towns kapsamında, Danimarka'nın Aalborg şehrinde 24-27 Mayıs 1994'te düzenlenen konferansında kabul edilen bir sürdürülebilir şehirler girişimidir. İsmi konferansın yapıldığı şehirden almıştır. Sözleşme, 1992 yılında Rio'da düzenlenen BM konferansından ve bu konferansta kabul edilen “Yerel Gündem 21” girişiminden esinlenilerek hazırlanmıştır ve AB'nin çevre programlarına destek vermesi planlanmıştır (Mega, 1996: 276).

uluslararası güvenlik konusu ile ilgili olarak (bu iki konu günümüzde iç içe geçmiştir) pek çok şehir kendi istihbarat örgütlerini kurmaktadır. Bu konuda ilk girişimde bulunan isimlerden birisi de New York Belediye Başkanı R. Guiliani olmuştur. Çünkü 11 Eylül saldırıları ABD istihbarat ve güvenlik örgütlerinin pek de iyi çalışmadığını göstermiştir. New York Belediyesi 11 Eylül'den sonra Washington'daki istihbarat bürosunu kapatmış ve dünya üzerindeki seçilmiş 12 şehre dağıtmıştır. Tabii ki bu istihbarattan kasıt askeriden ziyade ekonomik ve enformasyon merkezli istihbarattır. Buna Covid-19 salgınından sonra sağlık konusundaki bilgi ve istihbarat temini konusunu da eklemek yanlış olmayacaktır. Ancak konunun güvenlik alanında yansımaları olmuştur. Bir sonraki Belediye Başkanı M. Bloomberg de istihbarat görevlilerini Hong Kong, Jakarta, Rio de Janeiro, Tokyo, Moskova ve Londra'ya göndermiştir. New York şehir yönetiminin istihbarat kısmı diğer şehir yönetimlerinin istihbarat kısımları ile işbirliği yapmaya başladığından beri terör saldırılarında bir azalma olduğunu iddia etmektedir. Bu durumun tam aksi Boston'da yaşanmıştır. Boston istihbarat temini için Washington'a güvenmiştir. Moskova Polisi, FBI'yı Boston Maratonu'nda saldırı olacağı konusunda uarmıştır ama FBI bu bilgiyi Boston Polisi'ne geçmemiştir (Szapak, 2016: 61). Bunun sonucunda da Boston Maratonu saldırısı cereyan etmiştir.

Uluslararası güvenlik konusu kapsamında yozlaşmış devletlerdeki şehirler konusuna da değinmek icap etmektedir. Bu noktada Yozlaşmış tabiri ile Migdal ve Rotberg'in devletler sınıflandırmasında çözülen ve çöken devletler tanımlarına atıfta bulunulmakta ve bu kavramsallaştırma referans alınmaktadır.¹⁰ Bu kavramsallaştırmada tarifi yapılan Zayıf-Yozlaşmış devletlerin tüm karakteristik özellikleri göz önüne alındığında, özellikle de 11 Eylül'den sonra şehirlerin bu yapı içinde güvenlik sorunu ve zafiyetinin ortaya çıkmasına neden olan odak noktaları olduğunu söylenebilir. Devletlerin başarısız olduğu yerlerde, yerel güçler başarılı olabilmektedir (Blank, 2006: 908). Çünkü uluslararası normların yerel yönetimler tarafından kabulü ve uygulanması devletlerinkine kıyasla daha kolaydır. Bunun da bir dizi sebebi vardır. Bunlar sırasıyla:

- Vatandaşların değer ve tercihlerinin homojenliği şehirlerde devletin tüm ülkesine kıyasla daha fazladır.
- Şehir sakinlerini bir reform konusunda yönlendirmek ve harekete geçirmek daha kolaydır.
- Yerel yönetim kanunları vatandaşların idareye katılımı konusunda daha fazla fırsat sunmaktadır. Bu sayede şehir sakininin siyasete olan katılım ve ilgisini daha uzun süre canlı tutulabilmektedir.
- Yurtseverlik ve milliyetçilik şehirlerde daha az önemli olabilir ve uluslararası etkiler daha az tehditkâr görülebilir. Tabii ki bu sayılanların şehirden şehire ve kültürel, siyasi ortama bağlı olarak değişme ihtimali her zaman vardır.

Bununla birlikte devletler şehirlere bu kadar geniş kapsamlı yetkiler tanımaya, otorite ve yönetimini onlarla paylaşmaya o kadar da istekli değildir. Çünkü bu durumun zamanla ülkeden kopmaya sebep olabileceğinden korkmaktadırlar (Blank, 2006: 921). Ancak merkezi idare nezdindeki bu olumsuz kanaate rağmen, yozlaşmış devletlerde dahi iyi yönetilen şehirler iyi işleyen bir devlet yapısının ortaya çıkması için gereken hareket noktası olabilir. Şehirler ve devletler, devletin ülkesine veya tüm bir bölgeye barış ve istikrar getirmek için işbirliği yapabilir. Bu noktada M. Bryne yozlaşmış devletlerle ilgili olarak alternatif bir bakış açısı ortaya koymaktadır. Bu yüzden özellikle yozlaşmış devletlerdeki toplum ele alındığında, toplum çok canlı ve hareketli olduğu için, şartlara uyup ayakta durabilmek için hızla organize olmakta ve temel bazı sosyal hizmetleri sağlama görevini yerine getirmeye çalışmaktadır. İşte bu noktada şehirlere

---

¹⁰ Zayıf-Yozlaşmış devletler için bkz. (Migdal, 1988; Rotberg, 2003).

bir kez daha önemli bir görev düşmektedir. Şehirler, bu girişimlerin ve devleti yeniden inşa sürecinin merkezi olmalıdırlar (Bryne, 2011).

Şehirler, siber güvenlik konusunda da işbirliği imkânlarını geliştirmeli, kendilerini ve hassas altyapılarını terör saldırılarına karşı korumalıdırlar. Örneğin Los Angeles Cyber Intrusion Command Center, Los Angeles Polisi tarafından idare edilmektedir. 24 saat görev yapılan bu merkezde şehre yönelen sanal tehditler izlenmektedir. Şehir yönetimleri bu konudaki tecrübelerini birbirleri ile paylaşarak uluslararası güvenliğe de katkıda bulunabilmektedir. Devletlerin hala sınırlarını ve paralarını kontrol etme ve güvenliğini sağlamaya ihtiyacı vardır ancak bunu yaparken de uluslararası anlaşmalara da bağlı kalmak durumundadırlar. Bu konuda da şehirler devlete yardımcı olabilir ve onun yükünün bir kısmını alabilirler (Szapak, 2016: 63).

Pek çok şehrin uluslararası ilişkiler ve uluslararası işbirliği için önemli siyasi merkezlerde irtibat ofisleri bulunmaktadır. Seattle, Atlanta, Goteborg, Kyoto, New York bu şehirlere birkaç örnektir (Frug ve Barron, 2006: 29; Nijman, 2011: 214). Şehirlerin uluslararası ilişkilere katılımlarını arttırmak için tercih ettikleri bir diğer seçenek ise “Kardeş Şehir” uygulamasıdır. Bu uygulama ile farklı ülkelerdeki iki şehir arasında yasal ve sosyal bir anlaşma çerçevesinde kültürel ve ticari ilişkiler kurulmakta ve geliştirilmesine çalışılmaktadır. Kardeş Şehir konsepti dostluk ve işbirliğini geliştirmeyi, farklı kültürleri anlamaya çalışmayı, ticaret ve turizm hacmini arttırmayı amaçlamaktadır. Günümüzde Kardeş Şehir uygulaması, iki şehir arasında çoğunlukla stratejik uluslararası ticari bağlar kurmak için de kullanılmaktadır. Bu ilişkileri daha resmi bir temele oturtmak adına “Şehir Diplomasisi” tabiri kullanılmıştır (Szapak, 2016: 63). Bu tabirle uluslararası siyasi aktörlerle şehirlerin etkileşime girdiği süreç ve kurumlar ifade edilmiştir (Van der Pluijm ve Melissen, 2007: 11). Şehir Diplomasisi konseptine göre şehirler arasında doğrudan irtibat kurulması ve karşılıklı yardımlaşmaya gidilmesi öngörülmektedir (Szapak, 2016: 63). Çünkü bu süreç sayesinde şehirler kendi çıkarlarını koruma ve muhataplarına anlatmada ek bir yol daha bulmuş olmaktadır (Van der Pluijm ve Melissen, 2007: 11).

Şu ana kadar örneklendiği üzere, şehirler küresel bir ağ oluşturmada, sınır aşan şehir ağlarına siyasi aktörler olarak katılmayı amaçlamaktadır (Acuto ve Rayner, 2016; Bouteligier, 2013). Bu ağ örgütlenmeleri kapsamında faaliyet gösteren en önemli şehir birliktelikleri ise aşağıdaki gibidir:

- United Cities and Local Governments (UCLG),
- International Union of Local Authorities,
- World Association of Major Metropolises,
- National League of Cities,
- Local Governments for Sustainability (ICLEI),¹¹
- Eurocities,
- C40 Cities,
- Megacities Foundation,
- City Protocol,
- City Net,
- Cities Alliance.

Bu ismi sayılan şehir birliktelikleri içerisinde en önemlisi UCLG’dir. UCLG’nin temel amacı ve kuruluş sebebi; ulus devlet bünyesinde, yerel yönetimler arasında işbirliği ile demokratik özyönetimin birleşik sesi ve dünya genelindeki savunucusu olmak, onun değerlerini desteklemek, yaymak ve korumaktır (Szapak, 2016: 64).

2004 yılı tarihli temel metinde UCLG yönetimi, devletlerin geleneksel rolünü inkar etmediklerini ama bu görevlerin başta Küreselleşme olmak üzere sosyal ve siyasal trendden etkilendiğinin

¹¹ 1990 yılında “International Council for Local Environmental Initiatives” adıyla kurulduğu için ICLEI kısaltması oradan gelmektedir.

farkında olduklarını, devletin kompleks entegre şehirler ve kasabaları günümüzde ve gelecekte merkezi olarak yönetip, kontrol etmesinin imkansız hale geldiğini iddia etmektedir. Küresel şehirler ağının önemi şehirlerin pozisyonunu güçlendirmekte ve etkisini arttırmaktadır. Çünkü bu ağlar yeni küresel aktörlerin ortaya çıkmasında etkili olmaktadır (Curtis, 2016a ve b) Bu durum ayrıca ulus devletin rekabetçi ortamından kopuşu da simgelemektedir (Blank, 2006: 23).

3. Daha Fazla Özerklik-Uluslararası Hukuk'ta Tüzel Kişilik Tartışması

Uluslararası Hukuk'un ortak kabul gören muhatapları devletler, uluslararası örgütler, Papalık, Malta egemen düzeni, ulusal bağımsızlık hareketleri, asi gruplar ve bazı uzmanlara göre kişilerdir (Cassese, 2005: 75-150). Bu noktada uluslararası hukukun kapsamına devlet dışı aktörlerin (Kişiler, azınlık grupları, çokuluslu şirketler, sivil toplum örgütleri ve yerel yönetimler) de alınması konusunda çalışmalar yapılmıştır. Ancak uluslararası hukukun, Küreselleşme'nin en önemli etkilerinden birisi olan yerel yönetimlerin küreselleşmesi sonucunda yaşadığı değişimlerle bu süreçteki rolü tamamen ihmal edilmiştir (Blank, 2006: 871). Ancak bu durum son yıllarda değişmektedir. Şehirlerin uluslararası sistemdeki rolü artmaktadır. Buna geleneksel olarak ulus devlete tahsisli olarak görülen ulusal/uluslararası güvenlik alanları da dâhildir. Bu yüzden Frug ve Barron'un (2006: 10) da belirttiği üzere şehirler dünya tarihinde yeni bir döneme girmiştir. Yönelimleri iç politikadan ziyade dış ilişkilere doğru evrilmektedir. Örgütlenmeleri de bölgeselden daha ziyade küresel bir hal almaktadır.

Uluslararası hukuk ve devletin örfi hukuku açısından şehirler ulusal bir düzenin içinde kurulmuşlardır. Ulusal yasal düzene tabidirler. Devletin de bir parçasıdır. Ancak Küreselleşme ile hızlanan süreçte şehrin tamamıyla iç politikada belirlenen durumu hakkındaki konsensüs sorgulanmaktadır. Bir dizi gelişme sonucunda ortaya çıkan bu duruma “Şehirlerin Uluslararasılaşması” adı verilmiştir (Porras, 2008: 546). Bu noktada şehirlere bazı ek statülerin verilmesi ve şehirlerin artan rolleri sebebiyle uluslararası ilişkilerde onlara daha fazla özerklik tanınması bir çözüm olabilir. BM'nin “Declaration on Cities and Other Human Settlements in the New Millenium” isimli belgesi açıkça devletlerin, şehirlere vatandaşların beklentilerinin karşılanması ve refahlarının artırılması için daha fazla özerklik tanınmasını tavsiye etmektedir. Bu kapsamda güvenlik konusuna da değinilmektedir. Bahsi geçen deklarasyonun 40. maddesinde metropoliten bölgelerin yöneticilerinin daha eşit, düzenli ve fonksiyonel şehirler kurmak, kendi şartları ile uyumlu yasal, mali, idari düzenlemeler ve bu düzenlemeleri desteklemek için uygun planlama ve koordinasyon süreçlerinin ortaya konması için gereken mekanizmaların geliştirilmesi önerilmektedir. Şehirleşme sürecinin yönetimi güçlü ve hesap verebilir kamu kurumları gerektirmektedir. Bu sayede herkesin temel hizmetlere erişimini sağlayacak etkili bir yapı kurulabilir. Kapasite inşası, âdem-i merkeziyet ve katılımcı şehir yönetimi sistemini desteklemek için yönlendirilmelidir. Ayrıca karar verme sürecinde katılımı arttıracak ve buna destek sağlayacak kurumları ve yasal altyapıyı güçlendirme yönünde talepte bulunulmalıdır (Szapak, 2016: 67).

Yerel yönetimlere bir dizi özerklik imkânı ilk kez 1953 yılında Versailles'te toplanan “General Assembly of the Council of European Municipalities”de kabul edilmiştir. Bu dönemde” European Charter of Municipal Liberties” adlı bir belge de kabul edilmiştir. Belgede savaş sonrası Avrupası'nın ileri derecede demokratik özerkliği olan güçlü yerel kurumlar temelinde kurulmasına olan destek ifade edilmiştir. Daha sonra 1985 yılında “European Charter of Local Self-Government” hazırlanmıştır. Belge'nin giriş kısmında kendi kendini yönetmenin (Self-Government), yerel yönetimlerin demokratik şekilde oluşturulmuş karar verme süreçleri ile desteklenmesi ve yerel yönetimlerin sorumluluklarına bağlı olarak büyük ölçekli bir özerklik sergilemeleri beklenmektedir. Bu beklentilerin kapsamına yerel yönetimlerin sorumlulukların geliştirilmesi ve gerekli kaynakların kullanılması için ihtiyaç duyulan yol ve yöntemlerin geliştirilmesi de dâhildir. Bu amaçla hazırlanan 1998 tarihli “World Charter of Local Self-Government”ın taslağının 13. maddesinde yerel yönetimlerin özerkliklerini korumak ve kendi

fonksiyonlarını belirleyen ve çıkarlarını koruyan kurumlarla uyum içinde olmaları gerektiğini belirtilmektedir. Bu taslakta minimal bir devlet yapılanması öngörülmektedir. Bu taslakta önerilen devlet karar alma süreçlerine nadiren müdahil olmaktadır (Blank, 2006: 905).

Şehirlerin uluslararası tüzel kişiliği söz konusu olduğunda; şehirlerin anlaşmalar yapamayacakları ve Uluslararası Adalet Divanı nezdinde yetkilerinin olmadığını unutmamak gerekir. Şehirler, BM gibi uluslararası örgütlere üye olamazlar ancak kuracakları STK'lar yoluyla bu sınırlamayı aşabilirler. Bu kapsamda şehir ağları da STK olarak gösterilebilir. Şehirler doğrudan yabancı devletlerle diplomatik ilişki tesis edemezler veya uluslararası örgütlerle Şehir Diplomasisi adı verdikleri süreç vasıtasıyla ilişkiye geçebilirler. Y. Blank'a göre bu durumun bazı özel sebepleri vardır. Uluslararası Hukuk'tan kaynaklanan bu sebeplerin bir kısmı teorik diğerleri de pragmatiktir. Bu sebeplerin birincisi ve de en önemlisi uluslararası hukuk ve egemenlik kavramı arasındaki geleneksel bağlantıdır. Uluslararası Hukuk'un hareket noktası devletlerin kendi ülkelerinde egemen olduğudur ve uluslararası hukuk da devletlerin rızası olması şartıyla gönüllü olarak katılacakları bir sistemdir. Bu yüzden sadece devletler uluslararası hukukun süjesi olabilir. Kendilerini örgütleyebilmeleri için özgür olmaları gerekmektedir ve diğer devletler tarafından da üniter bir yapı olarak muamele görmelidirler. İkinci sebep ise etkin bir uluslararası rejimini kurulması ve işler halde olması için sınırlı sayıda, yasal olarak tanınmış uluslararası tüzel kişiliklere ihtiyaç vardır. Ancak bu noktada bazı yerel yönetimlere tam yasal statü tanınması sadece BM'nin uluslararası yapısını istikrarsızlaştırmaktan başka bir sonuç vermeyecektir. Ayrıca birçok yerel yönetimi de kendi ulusal devletleri ile olan bağlarını zayıflatmaya teşvik edecektir. Bunlardan bir kısmı kendi devletlerinden ayrılmayı, tam bağımsız ve uluslararası tüzel kişilikler olmayı dahi düşünecektir. Örnekleri dünya tarihinde bulunmaktadır. En bilinenleri Cenova, Venedik, Monaco gibi şehir devletleridir. Ancak Westphalia Antlaşması'ndan sonra yukarıda ismi geçen bu şehirler ve şehir devletleri diplomasideki etkinliğini kaybetmiştir. Bu tarihten sonra diplomasi alanında yeni bir yapı olan ulus devletler etkin hale gelmiştir (Van der Pluijm ve Melissen, 2007: 5).

Üçüncü sebep ise, yerel yönetimlerin temelde kendi devletlerinin entegre bir parçası olarak görülmesidir. Bu yüzden onları ayrı bir hukuki tüzel kişilik olarak anmak gereksiz görülmüştür. Ayrıca yasama, yürütme ve yargı gibi diğer devlet fonksiyonlarının şehirlerin idari yapısında tam olarak bulunmadığı da ayrıyeten ifade etmeye gerek yoktur (Blank, 2006: 885-886). Bu yüzden Nijmen'e göre (2011: 221) geleceğin şehirleri uluslararası hukuku kabul edip, uygulayacaktır. Bunu da kendi rızaları ile devletlerin kontrolünden ve baskısından bağımsız olarak yapacaklardır. Bu trend uluslararası insan hakları ve çevre hukuku uygulamaları konusunda rahatça görülebilmektedir. Bu sayede şehirler, insan, çevre ve sosyal güvenlik konularına daha fazla katkıda bulunabilmektedir. Şehirler zaman zaman kendi devletlerinin imzalamayı ertelediği insan hakları ile ilgili sözleşmeleri daha hızlı bir şekilde kabul edebilmektedir. Örneğin The Child Friendly Cities Initiative (CFCI), BM Çocuk Hakları Sözleşmesi, sözleşmenin imzacı ülkelerdeki uygulamasını izlemek için kurulmuş küresel bir şehir ağıdır. Keza UNESCO ve International Coalition of Cities Against Racism and Discrimination da adından da anlaşılacağı üzere ırkçılıkla mücadele için kurulmuştur (Nijman, 2011: 221-222). Devletten bağımsız olarak yapılan girişimlerden biri de ABD'nin Seattle şehrinin belediye başkanı olan Greg Nickols'un Kyoto Protokolü'ne destek ve bu kapsamda yerel sera gazlarının azaltılması için 2005 yılında diğer şehirlerin de desteğini arama girişimidir. Nickols'un girişimine gelen tepkilerin olumlu olması üzerine "U.S. Mayors Climate Protection Agreement" isimli 1.000'den fazla üyesi olan bir şehir ağı doğmuştur (Nijman, 2011: 222).

Uluslararasılaşma ve uluslararası hukukun uygulanması konusundaki faaliyetlere rağmen tüm bu girişimlerin devletlerin çıkarları ve politikalarının bir parçası olduğu iddia edilebilir (Nijman, 2011: 222). Bu iddia da haklılık payı bulunmaktadır. Küreselleşme ve bilgi teknolojilerindeki gelişmeler sonucunda şehirlerin giriştiği eylemlerden devletin haberinin olmadığını ve çıkarı ile

uyumlu olmayan bir dizi girişimin ortaya çıkmasını sessizce bir köşede izleyeceğini düşünmek imkânsızdır.

Yukarıda sayılan bu faaliyetlerden ayrı olarak şehirler, devletlerin savaşmasına da engel olabilmektedir. ABD'nin Irak'ı işgalinde bu durumun bir örneği yaşanmış, 169 şehir ABD'nin Irak'ı işgaline karşı çıkan bir bildiri yayınlamıştır (Frug ve Barron, 2006: 28). Bu şekilde şehirler ve onların faaliyet ağları ülkelerinin dış politikasında etkili ve aktif olmaya çalışmıştır.

Şehirlerin uluslararası hukuktaki tüzel kişilikleri konusuna gelince; J. Nijman'ın ifadesiyle (2011: 220), "The Agreement Cooperation Between the UN Human Settlements Programme ve United Cities and Local Governments"ın 2004 yılından beri uluslararası hukukta şehirlere bir çeşit tüzel kişilik verilmesi konusunu tartışmaya açmaya çalışmaktadırlar. Bu girişim, UN HABITAT yoluyla yerel özerklikleri ve yerinden yönetimleri destekleme ve teşvik etme amacındadır. BM ajansı ve bir STK arasında imzalanan bu anlaşma, BM gibi uluslararası örgütlerin veya belirli konularda ihtisaslaşmış örgütlerin, UCLG gibi şehir ağlarını önemli bir ortak olarak tanıdığını açıkça göstermektedir. UCLG konusunda şu ek bilgiyi vermek yerinde olacaktır: UCLG, BM'nin Advisory Committee of Local Authorities'e seçilen üye kurumların %50'sini seçme hakkı bulunan bir kuruluştur (Nijman, 2011: 221). BM'nin Advisory Committee of Local Authorities 2000 yılında yerel idarecilerin BM HABITAT'ın çalışma programını yönlendirmeleri için kurulmuştur. HABITAT ajandasının hayata geçirilmesi için yerel, ulusal ve uluslararası düzeyde çalışan belediye başkanları ve yerel yönetim örgütlerinin temsilcileri arasından seçilen isimlerden oluşmaktadır.

Şehirlerin uluslararası ilişkilerde yerine getirdiği fonksiyon STK'ları ile karşılaştırılabilir. STK'lar genellikle kabul edilmesini istedikleri düzenlemelerin hayata geçmesi için lobi yaparlar. Şehirler de benzer şekilde devletleri ikili görüşmeler esnasında etkilemeyi deneyebilir. Doğal olarak şehirler birbirleri ile işbirliği içerisinde, bu tür süreçlerde birlikte hareket edebilirlerse ülke siyaseti içindeki ağırlıkları da artacaktır (Nijman, 2011: 224). Benzer şekilde STK'lar ve kişilere kıyasla şehirlerin uluslararası hukukun kısmi olarak süjesi olduğu, yasal statülerinin oldukça kısıtlanmış olduğu söylenebilir. Burada şehirlerin görevi vatandaşların güvenliği ve onların sosyal beklentilerinin karşılanması ve gerekli fonksiyonların yerine getirilmesi ile sınırlandırılmıştır. Ancak şehirler de onları tanıyan süjelerle ilişki tesis edebilmeli midir sorusu bu noktada yeniden gündeme gelmektedir. Bu kapsamda uluslararası anlaşmalara taraf olabilmeli midirler? Bu sorunun cevabı basittir: Bağlı buldukları devletin yükümlülükleri ile çatışmadığı sürece uluslararası anlaşmalara taraf olmalarında bir sakınca gözükmemektedir. Şehirlere bir çeşit uluslararası hukuk kişiliği verilmesi için devlet organlarının bazı tavizlerde bulunması bir zorunluluktur (Blank, 2006: 992).

Şehirler için uluslararası tüzel kişilik mi yoksa daha fazla özerklik mi uygun çözüm olur sorusuna gelince, B. Barber uluslararası sistemde şehirlerin rolünün artırılması için bir dizi öneri getirmiştir. Bu önerilerden en uygulanabilir olanı belediye başkanları ve şehir temsilcilerinden oluşan küresel bir parlamento kurulmasıdır. Bu önerisinde Barber, UCLG'nin parlamentonun altyapısını hazırladığını öne sürmektedir çünkü UCLG neredeyse dünya nüfusunun yarısını temsil eden oldukça güçlü ve etkili bir organizasyondur (Szpak, 2016: 72). Bu türden bir örgütlenme AB veya Avrupa Komisyonu bünyesinde yapılabilir. Ancak BM ölçeğinde bu türden bir örgüt yapılanması biraz zaman alacaktır.

4. Sonuç

Şehirler, sosyal, siyasi, kültürel ve ekonomik ilerlemelerin ortaya çıkması için uygun ortamlardır. Şehirler ayrıca spesifik idari birimleri ve politik karar alma merkezleridir. Birbirlerine karşı bağımsızlıkları şehirleri uluslararası sistemin uygun bir ortağı yapabilir. Uluslararası sistemdeki mevcut problemler hâlihazırda devletleri zorlamaktadır. Küreselleşme ile ortaya çıkan karşılıklı bağımlılık süreci, devletlerin kendilerini sadece etrafında olanlara değil, dünyanın en ücra

köşesinde cereyan eden olaylara karşı dahi kayıtsız kalmasını imkânsız hale getirmektedir. Bu ortamda yaşanan gelişmeler, şehirleri yeni ve potansiyel bir uluslararası aktör adayını olarak ön plana çıkarmaktadır.

Şehirler, farklı aktörlerle etkileşime girmektedir. Bunlar arasında STK'lar, kar amacı gütmeyen organizasyonlar, çokuluslu şirketler, çıkar grupları ve diğer şehirler bulunmaktadır. Şehirlerin hızlı karar alma ve sorunu kaynağında çözebilme yeteneği onları küresel sorunlara alternatif bir çözüm olarak öne çıkarmaktadır. İdari olarak dağınık hale gelen ancak şehirler ve bölgeler ağı ile alt düzeyde daha fazla entegre olan yeni bir dünya devlet altı düzen, uluslararası sistemde ortaya çıkmaktadır. Yeni yönetim katmanında bölgesel ve devlet dışı aktörler, çok uluslu şirketler, küresel finans kuruluşları, STK'lar, küresel sosyal hareketler vb. faaldir. Her biri küresel ısınma, kamu sağlığı, sosyal devlet gibi güncel sorunlarla kendi yöntemleri ile mücadele etmeye çalışmaktadır. Bunların çoğu mevcut sistemde devletlerin sorumluluk alanı içerisinde. Bu konularda iki ayrı katmandaki aktörlerin yetkileri çakışmaktadır. Ancak devletler bu sistemde tamamıyla yok sayılmazlar ve devletler uluslararası örgütler, iş dünyası ve sivil toplumun rızası olmadan barış ve güvenliği sağlayamazlar. Tüm bunlardan anlaşılacağı üzere şehirler sıklıkla uluslararası hukuku ulusal hale getirmekte, kendi yerel kanunlarına dâhil etmeye, standartlarını uygulamaya geçirmeye çalışmaktadırlar. Bu sayede uluslararası hukuk, yerel örfi hukuk haline gelmektedir. Bu sürecin sonucu olarak, gelecekte şehirlerin de uluslararası hukuk kuralı yapım sürecine aktif bir şekilde katılacakları öngörülmektedir. Şehirler, insanların yaşadıkları, işe gittikleri ve boş zamanlarını değerlendirdikleri yerlerdir. Bu yüzden vatandaşlarının insan hakları, bunun yanında ise olmazsa olmaz olarak güvenlik ve esenliklerinin de sağlanmış olması gerekmektedir. European Urban Charter II'de de ortaya konulduğu üzere, şehirler ve kasabalar çok kültürlü, çok dinli ve çok etnikli yerlerdir. Bu yüzden de her gruptan gelen kişilerin günlük olarak karışıp, kaynaştığı yerler haline gelmişlerdir. Şehir toplumu için vatandaşlar arasında objektif bir diyalog, vatandaşlar arasında karşılıklı yardımlaşma, gruplar arasında diyalog ve gönüllülük esasına dayalı bir çalışma ortamı oluşturulmalıdır. Keza gönüllü çalışma da özel olarak desteklenmelidir.

Devletler kendi alt yönetim birimleri olan şehirlere uluslararası tüzel kişilik verilmesine muhaliftirler çünkü bu durum kendi güçlerinde ve egemenliklerinde aşınmaya yol açacaktır. Bu durumun devletlerin dağılmasına dâhi yol açabileceği yönünde iddialar mevcuttur. Yine de şehirlerin uluslararası hukukla olan etkileşimi kesintisiz devam etmektedir. Şehirler uluslararası hukuk kurallarını kendi yerel düzenlemelerine eklemekte, onlardan etkilenmektedir. Şehirler, aralarındaki işbirliğini ve uluslararası arenadaki etkilerini arttırmak için küresel işbirliği ve irtibat ağları kurmaktadırlar. Şehirler, uluslararası hukuk kurallarını doğrudan ve devletlerinden bağımsız olarak uygulamasalar da bu durum Ortaçağ Avrupası şehirleri ve Antik Yunan şehir devletlerindeki durumla aynı değildir. Çünkü ulus devlet hala yasal, ekonomik, sosyal ve kültürel gücü elinde tutmaktadır. Bu yüzden iki tarafın da birbirinin varlığını kabullenmesi gerekecektir. Şehirler ve devletler işbirliği yapmalı, birbirlerini desteklemeli ve tamamlamalıdır.

Sonuç olarak, Uluslararası sistemde şehirlerin konumu, uluslararası çevrelerde artan rolleri etkileyicidir. Şehirler, dinamik, enerjik, yaratıcı ve sürekli değişen dinamik yapılardır. Bu yüzden devletlerin dış politikalarında etkileri artmaktadırlar. Küresel ağlar sayesinde bu etkileri daha da görünür hale gelmektedir. Tüzel kişilikleri konusu uluslararası sistemdeki konumlarının belirlenmesi noktasında ciddi ve çözülmesi gereken bir sorun olarak ortada durmaktadır. Çözülmediği için de devletler de facto olarak kendi çözümlerini üretmekte, uluslararası sistemde görev almaktadırlar. Tüm farklı düşüncelere ve eleştirilere rağmen şehirlerin uluslararası sistemde bir statüsü vardır ve uluslararası sisteme olan katkıları her geçen gün artmaktadır.

Kaynakça

Acuto, M. (2010). Global cities: gorillas in our midst. *Alternatives*, 35 (4), 425-448.

- Acuto, M. ve Rayner, S. (2016). City networks: breaking gridlocks or forging (new) lock-ins?. *International Affairs*, 92 (5), 1147-1166.
- Auby, J. B. (2011). Mega-cities, glocalisation and the law of the future. S. Muller, S. Zouridis, M. Frishman ve L. Kistemaker (Ed.), *The law of the future and the future of law* içinde (ss. 203-212). Oslo: Torkel Opsahl Academic EPublishers.
- Barber, B. (2013). *If mayors ruled the world: dysdunctional nations, rising cities*. New Haven: Yale University Press.
- Basu, R. (Ed.) (2012). *International politics: concepts, theories and issues*. Londra: Sage Publications.
- Blank, Y. (2006). The city and the world. *Columbia Journal of Transnational Law*, 44(3), 868-931.
- Bodansky, D. M. (1995). The concept of customary international law. *Michigan Journal of International Law*, 16(3), 667-679.
- Bouteligier, S. (2013). *Cities, networks, and global environmental governance: spaces of innovation, places of leadership*. New York: Routledge.
- Byrne, M. (2012). The failed state and failed state-building: how can a move away from the failed state discourse inform development in Somalia? *Birkbeck Law Review*, 1(1), 111-134.
- Burdett, R. ve Sudjic, D. (2007). *The endless city*. Londra: Phaidon.
- Cassese, A. (2005). *International law* (2. Baskı). Oxford: Oxford University Press.
- Cameron, L. (2006). Private military companies: their status under international humanitarian law and its impact on their regulations. *International Review of Red Cross*, (863), 868-931.
- Clark, E. M. (1997). The free city of Danzig: borderland, Hansestadt or social democracy. *The Polish Review*, 42(3), 259-276.
- Clark, E. M. (2017). Borderland of the mind: the free city of Danzig and the sovereignty question. *German Politics and Society*, 35(3), 24-37.
- Curtis, S. (2011). Global cities and the transformation of the international system. *Review of International Studies*, 37, 1923-1947.
- Curtis, S. (2016a). *Global cities and global order*. Oxford: Oxford University Press.
- Curtis, S. (2016b). Cities and global governance: state failure or a new global order? *Millenium*, 44(3), 455-477.
- D'Anieri, P. (2016). *International politics: power and purpose in global affairs*. Boston: Cengage Learning.
- Fenwick, C. G. (1929). The international status of Tangier. *The American Journal of International Law*, 23(1), 140-143.
- French, D.A. (2004). The role of the state and international organisations in reconciling sustainable development and globalisation. N. Schrijver, F. Weiss (Ed.), *International law and sustainable development, principles and practice* içinde (ss.53-71). Leiden/Boston: Martinus Nijhoff Publishers.
- Friedmann, J. (1986). The world city hypothesis. *Development and Change*, 17(1), 69-83.

- Friedmann, J. ve Wolf, G. (2006). World city formation: an agenda for research and action. N. Brenner, R. Keil (Ed.), *The global cities reader* içinde (ss. 57-66). London/New York: Routledge.
- Frug, G. E. ve Barron, D. J. (2006). International local government law. *The Urban Lawyer*, 38(1), 1-63.
- Hall, P. (1966). *The world cities*. Londra: Weidenfeld ve Nicholson.
- Hartley, J., Patts, J. ve McDonald, T. (2012). Creative city index. *Cultural Science*, 5(1), 33.
- Jessop, B. (2013). *Devlet teorisi, kapitalist devleti yerine oturtmak*. Ankara: Epos Yayınları.
- Kangas, A. (2017). Global cities, international relations and the fabrication of the world. *Global Society*, 31(4), 531-550.
- Kimmich, C. M. (1968). *The free city: Danzig and German foreign policy, 1919-1934*. New Haven: Yale University Press.
- Knox, P. L. (1996). Globalization and the world city hypothesis. *Scottish Geographical Magazine*, 112(2), 124-126.
- Kozal, Ö. E. (2020). Wallerstein ve dünya-sistem yaklaşımı: bir yeniden değerlendirme. *Ekonomi-tek*, 9(2), 101-127.
- Martinez-Diaz, L. ve Woods, N. (2009). Introduction: developing countries in a networked global order. L. Martinez-Diaz, ve N. Woods (Ed.), *Networks of influence? developing countries in a networked global order* içinde (ss. 1-18). New York: Oxford University Press.
- Mega, V. (1996). Towards european sustainable cities. *Ekistics*, (379/380/381), 273-288.
- Migdal, J. S. (1988). *Strong societies and weak states. State-society relations and state capabilities in the third world*, New Jersey: Princeton University Press.
- Morgenthau, H. (1949). *Politics among nations*. New York: McGraw-Hill.
- Nijman, J. (2011). The future of the city and the international law of the future. S. Muller, S. Zouridis, M. Frishman, L. Kistemaker (Ed.), *The law of the future and the future of law* içinde (ss. 71-94). Oslo: Torkel Opsahl Academic EPublishers.
- Nowrot, K. (1998-1999). Legal consequences of globalization: the status of nongovernmental organizations under international law. *Indiana Journal of Global Legal Studies*, 6(2), 579-654.
- Porras, I. M. (2008). The city and international law: in pursuit of sustainable development. *Fordham Urban Law Journal*, 36(3), 538-601.
- Pugh, R. C., Damrosch, L. F., Henkin, L., Schachter, O. ve Smit, H. (2001). *International law: cases and materials*. St. Paul, Minn. : West Group.
- Rotberg, R. I. (2003). *Failed states, collapsed states, weak states: causes and indicators*. Washington: The World Peace Foundation & Brookings Institution Press.
- Sassen, S. (1991). *The global city: New York, London, Tokyo*. Princeton: Princeton University Press.
- Simon, D. (1995). World city hypothesis. Paul L. Martinez ve Peter J. Taylor (Ed.), *World cities in a world system* içinde (ss. 132-155). Cambridge: Cambridge University Press.

- Slaughter, A. M. (2004). Sovereignty and power in a networked world order. *Stanford Journal of International Law*, 40(2), 283-327.
- Stein, T. (2011). Tangier in the restoration empire. *The Historical Journal*, 54(4), 985-1011.
- Swiney, C. (2020). The urbanization of international law and international relations: the rising soft power of cities in global governance. *Michigan Journal of International Law*, 41(2), 227-278.
- Szpak, A. (2016). The growing role of cities and their networks in the international relations and international security. *Atheneum*, (52), 54-77.
- Van der Pluijm, R. ve Melissen, J. (2007). *City diplomacy: the expanding role of cities in international politics*. Hague: Netherlands Institute of International Relations.
- Vaz, D. M. ve Reis, L. (2017-2018). *From city-states to global cities: the role of cities in global governance*. *Observare*, 8(2), 13-28.
- Wallerstein, I. M. (1974). *The modern world system: capitalist agriculture and origins of the european world economy in the sixteenth century* (Cilt 1). New York: Academic Press.
- Waltz, K. N. (1979). *Theory international politics*. Chicago: Waveland Press.
- Waltz, K. N. (2001). *Man, the state, and war: a theoretical analysis*. New York: Columbia University Press.
- Wirth, L. (1938). Urbanism as a way of life. *The American Journal of Sociology*, 44(1), 1-2.